

Some Room of One's Own
of
**Hoe een vrije associatie de betekenis van Palladio voor mij
verduidelijkte**

Op een van die zeer zonnige voorjaarsdagen waar wij dit jaar van mochten genieten zat ik in mijn voordeur te lezen – jawel, in de voordeur, want mijn balkon ligt op het noorden, en daar was het echt nog te fris. Ik zat dit boek te lezen; een aantal jaren nadat ik het gekocht had in een tweedehandsboekwinkel in Londen. Het was er niet eerder van gekomen.

Virginia Woolf's *A Room of One's Own* is natuurlijk haar beroemde lezing/essay uit 1929 waarin zij op onnavolgbare wijze een korte geschiedenis van 'women and fiction' geeft en een warm pleidooi houdt voor een eigen kamer voor vrouwen –in de letterlijke betekenis van het woord, maar natuurlijk ook in de zin van 'ruimte'.

Zonder die ruimte, zonder die kamer waarin een vrouw zich kan concentreren op haar werk – in de niet-huishoudelijke zin van het woord – zullen vrouwen namelijk nooit de gelijken van mannen worden op het gebied van kunst en wetenschap, aldus Woolf.

Maar daar ga ik het vandaag niet over hebben.

Want later op diezelfde zonnige voorjaarsdag kwam de mail van René binnen met het voorlopige programma voor deze dag.

En ik kon het niet helpen. In mijn hoofd dansten nog steeds de fraaie zinnen van Virginia Woolf rond, zinnen over conversatie en wijn waarvan genoten werd gezeten aan lange tafels in een academische ambiance; het woord 'Palladio' kwam erbij, en ik zag een verband. Ik bedacht me dat Virginia Woolf zich uitstekend had kunnen vinden in het idee achter Palladio.

Daar ga ik het vandaag over hebben.

A Room of One's Own begint in de toonzetting van een academische lezing: het onderwerp wordt medegedeeld en opgesplitst in verschillende aspecten en mogelijke problemen in de bespreking ervan. Maar dan verandert Woolf van toon, van richting. Ineens beschrijft ze zichzelf (of wie de ik-persoon ook moge zijn) zittend aan de oever van een prachtige

oude universiteitsstad, Oxbridge genaamd. Het is vroeg in de herfst, de bomen zijn prachtig van kleur, en de atmosfeer nodigt uit tot nadenken.

De lezer (of toehoorder) waant zich meteen met Woolf op die oever; ziet de vuurrode bladeren aan de bomen, het gotisch bewerkte zandsteen van college-gebouwen dat er net bovenuit komt. Het zou niet misstaan als begin van een dromerige roman. Maar dat dromerige is maar schijn: Woolf weet precies wat ze doet.

De warme, dromerige sfeer wordt namelijk abrupt verstoord door een 'Beadle' (ordebewaker) van een van de colleges die haar van het gras weg komt jagen: daar mogen alleen leden van het college komen. Gelukkig is ze wel door een van die leden uitgenodigd voor de lunch, en de scene verplaatst zich naar zo'n grote, galmende dining hall.

It is a curious fact that novelists have a way of making us believe that luncheon parties are invariably memorable for something very witty that was said, or for something something very wise that was done. But they seldom spare a word for what was eaten.

Woolf doet het tegenovergestelde. Er komt een waar banket langs, compleet met dieprode wijn en een dessert dat beledigd zou zijn als je het pudding noemde. En dat doet iets met je. Heerlijke spijzen en dranken vormen de vonk voor een warme gloed:

...[a] profound, subtle, subterranean glow which is the rich yellow flame of rational intercourse. No need to hurry. No need to sparkle. No need to be anybody but oneself. We are all going to heaven and Vandyck is of the company – in other words, how good life seemed, how sweet its rewards, how trivial this grudge or that grievance, how admirable friendship and the society of one's kind, as, lighting a good cigarette, one sunk among the cushions in the window-seat.

Ik zag het voor me: een groot, donker plein in Venetië, waar studenten lachend rondhangen rond een aantal zeldzame bomen. Restaurants hebben hun lange luifels naar beneden, en onder die luifels gloeit warm licht. Aan lange tafels zitten toeristen, andere studenten, en Palladianen. De pizza's ruiken heerlijk en de karaffen rode wijn dienen als brandstof voor uitgebreide gesprekken en veel gelach. Campo Santa Margherita, op Dorsoduro.

Een paar dagen eerder, een ander groot, donker plein aan de andere kant van het Gran Canal. Een lange rij tafeltjes. Staren naar de maan en de sterren door een meegebrachte telescoop. Wijn. Dansen in het donker.

Weer een paar dagen later: twee lange tafels, houten lambrizing, verrukkelijke risotto op ons bord en de verrassing van echte kunst als kado.

Op de maandag na de terugkeer uit Venetië heb ik tijdens mijn lunchpauze zeker drie leerlingen te woord gestaan, een foto laten maken voor op de nieuwe verjaardagskalender voor in de personeelskamer (die er nog steeds niet hangt!), en dus snel mijn twee bruine boterhammen en appel naar binnen gewerkt. Eerlijk gezegd zou ik die dagelijkse boterhammen en dat appeltje niet willen ruilen voor die uitgebreide lunch uit Oxbridge: ik zou kilo's aankomen en mijn lessen zouden na twee glazen wijn toch al gauw ietsje té gezellig worden. Het probleem zit hem eerder in het gebrek aan tijd om rustig te genieten van die boterhammen en dat appeltje.

Ook in Oxbridge bestaan zulke contrasten. Op het women's college waar Virginia Woolf zichzelf als gast schrijft in het fictieve kader van haar essay/lezing, wordt 's avonds een diner geserveerd. Een diner dat begint met soep; een eenvoudige, heldere vleesbouillon:

One could have seen through the transparent liquid any pattern that might have been on the plate itself. But there was no pattern. The plate was plain. Next came beef with its attendant greens and potatoes – a homely trinity, suggesting the rumps of cattle in a muddy market, and sprouts curled and yellowed at the edge, and bargaining and cheapening, and women with string bags on Monday morning. There was no reason to complain of human nature's daily food, seeing that the supply was sufficient and coal-miners doubtless were sitting down to less. Prunes and custard followed.

Ja, en voor die pruimen heeft Woolf geen goed woord over. Pruimen zorgen niet voor die warme gloed na het eten zoals die onbeschrijflijke pudding bij de lunch wel deed.

The human frame being what it is, heart, body and brain all mixed together, and not contained in separate compartments as they will be no doubt in another million years, a good dinner is of great importance to

good talk. One cannot think well, love well, sleep well, if one has not dined well.

Dat is iets dat aan geen enkele Palladiaan uitgelegd hoeft te worden. Goed, het eten in de kantine op San Servolo was niet altijd even gastronomisch, maar ter compensatie was op vrijwel elke straathoek cappuccino of espresso te krijgen; bij het tankstation in Vicenza was er wijn, en zelfs om middernacht nog ijs bij Grom! En altijd ging het drinken en eten gepaard met, jawel, goede conversatie en veel gelach.

Want gaat het nu echt wel om dat eten?

Ja, ik durf te stellen dat Virginia Woolf haar gevleugelde woorden deels letterlijk bedoelde. Op een lege maag kom je immers niet ver, laat staan dat een écht gebrek aan voldoende voeding veel ernstigere gevolgen heeft. Natuurlijk dient het contrast tussen de lunch en het diner op de verschillende Oxbridge-colleges om te illustreren hoe groot de verschillen tussen mannen en vrouwen waren als het ging om sociale status en het serieus genomen worden als academici. En aangezien de vrouwen minder serieus genomen werden, ontvingen hun colleges minder geld, en lag de prioriteit in de begroting níet bij goede wijn en exclusieve pudding.

Lijkt dat women's college niet enigszins op het voortgezet onderwijs in Nederland anno nu?

Laat ik eerst nog even naar het eten kijken. Bij ons op school zijn wij – de docenten – blij met chocomel die over is van de catering; yoghurt en fruit worden zelf meegebracht; als de maandelijkse traktatie van appelflappen en worstenbroodjes verschijnt, dan is er altijd wel iemand die zegt 'Zo, dat hebben we weer verdiend.'

Wij onderwijsmensen zitten zo ook wel in elkaar. Wij werken hard, wij werken lang, en misschien genieten we daardoor juist meer van iets lekkers, iets extra's, iets dat je niet dagelijks voorgeschoteld krijgt. Maar soms voel ik me ook wel een beetje als Oliver Twist die met zijn bordje in de hand terugloopt naar de grote dikke man bij de ketel pap en voorzichtig vraagt 'Please, sir, I want some more.'

En dan heb ik het níet over eten.

Computers die er een kwartier over doen om wakker te worden zodat je kunt inloggen en het volgende kwartier kunt wachten tot je bureaublad verschijnt; slecht geventileerde klaslokalen; een mentorleerling met krassen op zijn arm; kapotte woordenboeken; tweeëndertig lijven waar de hormonen doorheen gieren in een hok van 8 bij 8; een overheid die denkt dat het onderwijs met minder geld toch nog beter kan presteren; vijftig opstellen van vier kantjes in onleesbare handschriften; leerlingen die hun ouders veel te jong af moeten geven. En dan zijn er nog mensen die het lef hebben om te vragen 'Heb je nu alweer vakantie?'

En toch ben ik, nu al acht jaar lang, geen enkele dag met tegenzin die school binnengestapt. Er is iets aan onderwijs waar geen hoger salaris, geen gelikt kantoor, geen auto van de zaak, geen lunchpauze van drie kwartier tegen op kan. 'Ben ik geslaagd?' Ongeloof en blijdschap in de stem van een mentorleerling die voor de tweede keer examen doet; met grote gebaren Shakespeare voordragen in de klas; echt bijna elk moment van het schooltoneel; 'Juffrouw, dat vond ik nou een echt mooi boek!'; samen met collega's nieuwe projecten bedenken waarmee je havo-5 wél aan het werk krijgt.

Een betrokken, bevlogen docent zijn kost energie. En die energie moet ergens vandaan komen. *One cannot listen well, teach well, guide well, if one has not dined well.*

En dan heb ik het nadrukkelijk niet over de inhoud van mijn broodtrommel.

Leerlingen kunnen zich soms moeilijk voorstellen dat wij – hun docenten – een leven buiten school hebben. Ikzelf soms ook. Maar we hebben het wel: wij zijn ook mensen, redelijk gewone mensen met auto's en hypotheek en hobbies en partners en kinderen, en doorgaans een brede interesse en brede en/of diepgaande kennis die verder gaan dan de kerndoelen en exameneisen van het vak waarin we lesgeven; er hoeft niet eens een verband met dat vak te zijn.

Maar: dat verband is vaak gauw gevonden. Als ik mijn best doe, dan kan ik in veel dat ik lees, hoor en zie wel een mogelijk aanknopingspunt, hoe flinterdun ook, vinden met de vakken waar ik les in geef. Noem het de valkuil van de filosoof om alles door een bril van argumentatie en meta-structuren te bekijken; en de hoeveelheid Engelse taal die ik dagelijks

consumeer in verschillende media is ook niet in studielasturen uit te drukken.

Toch ben ik dit schooljaar gaan proberen me in te houden en niet steeds die gedachtensprong naar 'Engels', 'IB', 'philosophy' te maken. 'All art is useless', zei Oscar Wilde, maar daarmee bedoelde hij niet 'zinloos', maar 'verstoken van een directe, nuttige toepassing'. Het is wat het is. Ik lees gewoon graag The Guardian; ik luister graag naar Puccini of The Beatles; ik lees T.S. Eliot; ik kijk Japanse cartoons. En dit jaar ben ik daar heel bewust wat meer ruimte voor gaan maken. Dat komt door Palladio.

Palladio was een tijd om te ontspannen, te praten, te eten, te reflecteren, nieuwe indrukken, ideeën en energie op te doen. *To dine well.*

Tijdens vele van die gesprekken en discussies kwam de vraag opzetten of het verband met het onderwijs niet duidelijker en sterker neergezet zou moeten worden. Zouden wij het niet over activerende didactiek en leerlinggerichte werkvormen moeten hebben in plaats van over politieke filosofie, nanotechnologie en Venetiaanse architectuur? Ik denk dat ik die vraag zojuist al indirect beantwoord heb.

Natuurlijk, als je een groep docenten bijelkaar zet komt het gesprek vroeg en laat toch wel op onderwijs, en niet uit plichtsgevoel, workaholicism of een andere vorm van 'moeten': het is opnieuw een kwestie van betrokkenheid en bevlogenheid. Maar om dat te blijven, moet je wel goed gevoed worden.

Was dat misschien het doel van Palladio?

In de brief die Henriëtte en ik van onze directrice meekregen op reis gaf zij ons de volgende 'opdracht': probeer aan te geven hoe deze reis jou verandert en wat je daarvan mee terugbrengt de school in. Nu, negen maanden later en met wat hulp van Virginia Woolf, kan ik het uitleggen.

De klanken van 'La donna è mobilé' in La Fenice leveren geen bijdrage aan betere grammatica-oefeningen voor havo-4; maskers aanstaren in die prachtige winkel op Dorsoduro geeft niet direct inspiratie tot discussies over identiteit in de les levensbeschouwing; en ik ga aan mijn leerlingen niet uitleggen hoe bijzonder het was om alleen in het donker op het deinende ponton van San Servolo te staan, wachtend op de vaporetto, de lichtjes van Piazza San Marco niet ver weg.

Maar die momenten, die ervaringen zorgden er wel voor dat ik met vernieuwde energie en inspiratie terug naar school ging, gewoon omdat ik een week lang een nieuwe omgeving had kunnen verkennen, nieuwe mensen had leren kennen, even afstand van de dagelijkse rompslomp had kunnen nemen en heel veel cultuur had kunnen 'drinken'.

En dat gevoel probeer ik vast te houden. Af en toe beantwoord ik mijn mail niet meteen, af en toe laat ik een stapel nakijkwerk een dag langer liggen zodat er tijd is voor een 'traktatie': een goed boek, een mooie film, een avond schrijven.

Zoals Virginia Woolf pleitte voor een eigen kamer voor vrouwen, zo pleit ik voor '*some room of one's own*' voor docenten: ruimte, in je huis, je school en je hoofd om jezelf te zijn, om de mens achter de docent te zijn, om je kennis uit te breiden en je interesse te voeden, met als enig doel het intrinsieke doel. Daar hebben uiteindelijk niet alleen wijzelf, maar ook onze leerlingen baat bij. Want om goed te kunnen luisteren, lesgeven en begeleiden moet je goed gegeten hebben. En Palladio was een feestmaal.

Thessa van Aerde
24 juni 2011

Alle citaten zijn afkomstig uit *Chapter I* van
Virginia Woolf: *A Room of One's Own*; The Hogarth Press, London, 1929